

Posudek na bakalářskou práci kol. Václava Horkého

Tvary osobních zájmen *já* a *on* – vývoj jejich kodifikace a současný stav

Bakalářská práce V. Horkého si klade za cíl detailně popsat, jakým způsobem reagovala oficiální kodifikace na vývoj deklinace zájmen *já*, *on* a *jenž*. Po přehledném popisu problematiky následují tři zhruba stejně rozsáhlé oddíly, které obsahují komentovaný výklad názorů jednotlivých lingvistů na danou problematiku zhruba od 2. světové války v článcích aspirujících na kodifikační platnost a pak v různých souhrnných příručkách, které byly (tu více, tu méně) s vidinou kodifikační platnosti vytvářeny. Poslední kapitola je věnována vlastnímu výzkumu skloňování vybraných zájmen v synchronnímu pohledu perspektivou korpusů češtiny.

Problematika skloňování těchto zájmen je celkem oprávněně tematizována v různých lingvistických pracích: jedná se o velmi frekventovaná slova, jejichž tvary jsou navíc viditelně v procesu vývoje a vzájemného ovlivňování. Ačkoliv se jedná o látku poměrně úzce vymezenou (jedná se pouze tři zájmena), její popis komplikují kontextové proměnné, které ovlivňují v některých případech zásadním, v jiných dílčím způsobem užití jednotlivých variant: popředložkové, příklonné a důrazové postavení.

Hned druhý oddíl naráží na problematičnost výzkumu kodifikace jako sociolingvistického fenoménu: není totiž zdaleka jasné, jaké texty lze považovat za normotvorné. Díkce některých článků (publikovaných zejm. v *Naší řeči*) by nasvědčovala tomu, že kodifikační pravomoc se vztahuje i na vybraná odborná periodika. Diskuzní příspěvky tamtéž naopak dosvědčují, že samotní lingvisté nejsou vždy schopni dospět ke konsenzu, který je jinak v naší jazykově regulační politice striktně vyžadován, což kodifikační platnost takovýchto textů zase oslabuje.

V kapitole pojednávající o souhrnných příručkách (slovnících, mluvnicích a Pravidlech pravopisu) se V. Horký pouští do nelehkého úkolu identifikovat, co v příručkách chybí či je uvedeno v rozporu s tehdejšími znalostmi soudobého úzu. Vzhledem ke komplexnosti této části deklinace, není s podivem, že v přísném hodnocení autora práce neobstojí v otázce úplnosti popisu ani jedna z analyzovaných příruček. Kritiku lze zmírnit možná jenom námitkou, že některé principy deklinace jsou v úzu rodilých mluvčích zakotveny natolik pevně, že popisy, které jsou pro tyto uživatele určeny, nemají potřebu se k nim vyslovovat, a v některých ohledech tedy zjednodušují. Tuto námitku ovšem nelze vztáhnout k těm jevům, které v úzu jsou frekventované nebo dokonce dominantní, a přesto si jich příručky nevšímají (výtku se – bohužel pro autora posudku – týká dvojnásob těch popisů, které se hlásí ke korpusovému přístupu).

Jednou z výchozích otázek práce je i snaha odhalit motivace či argumenty používané v jednotlivých obdobích pro revize kodifikace. Odpověď na tuto otázku se přitom nabízí rovnou:

zejména v dřívějších dobách to byla intuice a jazykové povědomí tvůrců kodifikace (jakkoli nespolehlivé a arbitrární kritérium to je). Ve prospěch tohoto závěru svědčí nejen dobový nedostatek výzkumných dat, ale také svědectví některých pamětníků (prof. Sgall mi onehdy vyprávěl, jak jako mladý aspirant asistoval při sestavování jedné z poválečných verzí Pravidel, které probíhalo živelnou revizí „od stolu“ dlouhých seznamů jevů, které kolovaly mezi třemi tehdy vlivnými jazykovědci). Práce ovšem podává i jiné svědectví, a to, jakým způsobem zacházeli tehdejší lingvisté se sesbíraným materiálem, který byl z dnešního pohledu neuspokojivě malý (zkreslený vzorkováním) a výběrový (na úrovni excerpovaných jevů i excerpovaných textů). Chvályhodné na práci V. Horkého je, že se nesnaží starší generaci lingvistů kritizovat pro to, že jejich závěry nejsou založeny na materiálu rozsahem i kvalitou odpovídajícím dnešku, ale jeho kritika vychází z dobového kontextu, tedy z informací o tom, co tehdejší jazykověda věděla o soudobém úzu. Poukazuje tak na rozpory, kterých se autoři – konzervativního i progresivistického zaměření – dopouštěli, na nekonzistence v hodnocení frekvenčních údajů a také místy na účelovost jejich interpretace.

Nad rámec popisu vývoje kodifikace se práce pokouší o vlastní korpusový výzkum zkoumaných zájmen. Jednotlivé sondy jsou dobře zdokumentovány a pečlivě vyhodnoceny. Nechybí ani závěrečné doporučení pro budoucí popisy těchto zájmen. Namítnout by se zde dalo snad jen to, že v práci se nedostatečně zohledňuje rozdílné složení synchronních korpusů SYN2000, SYN2005, SYN2010 a SYN2015. Některé frekvenční rozdíly by se navíc slušelo doplnit podrobnějším statistickým vyhodnocením (např. testem signifikance rozdílu).

Práce je po formální stránce dobře vypracována. Místy lehčí esejistický styl, který si tolik nepotrpí na formální odstup pisatele a čtenáře, může působit nezvyklým dojmem, je ovšem třeba zdůraznit, že práce je díky tomu čtivá a většina vybočení ze stroze akademického stylu je věcná (ad rem) a argumentačně opodstatněná. Působí-li některé poznámky poněkud provokativně, lze to hodnotit i jako klad, protože neslouží k prvoplánovému pobavení čtenáře, ale provokují ke kladení otázek a inspirují k domýšlení odpovědí, což je konec konců cílem jakéhokoli vědeckého tvoření. Nemnohé formální nedostatky (překlepy, nepečlivá stylizace), které neruší celkově dobrý dojem z formální stránky textu, lze přičíst na vrub typické časové tísně, v níž byl text dokončován.

Celkově lze práci V. Horkého označit za zdařilou; vedle detailní práce s odbornými zdroji, autor v práci prokazuje, že je schopen kritického odstupů a vlastní vědecké práce (korpusová sonda ve 4. kapitole). Práci proto doporučuji k obhajobě. I přes drobné výhrady, které jsem uvedl výše a které jsou podle mého soudu převýšeny klady práce, navrhuji hodnocení výborně.

V Praze, 29. 8. 2016